Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS BESLUT (åttonde avdelningen)

den 26 februari 2025 *

”Begäran om förhandsavgörande – Artikel 99 i domstolens rättegångsregler – Svar som klart kan utläsas av rättspraxis eller som inte lämnar utrymme för rimligt tvivel – Konventionen om tillämpning av Schengenavtalet – Artikel 54 – Artikel 50 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna – Principen *ne bis in idem* – Tillämpningsområde – Dom om intagning av en person på en institution för psykiskt sjuka brottslingar – Uppskov med verkställigheten under förutsättning att personen genomgår medicinsk behandling”

I mål C-766/24,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Protodikeio Peiraios (Trimeles Plimmeleiodikeio Peiraios) (Domstolen i Pireus (brottmålsdomstol med tre domare i Pireus), Grekland), genom beslut av den 26 februari 2024, som inkom till domstolen den 5 november 2024, i brottmålet mot

AB,

ytterligare deltagare i rättegången:

Eisaggelia Protodikon Peiraia,

CD,

EF,

GH,

IJ,

KL,

meddelar

DOMSTOLEN (åttonde avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden S. Rodin, C. Lycourgos (referent), ordförande för tredje avdelningen, och domaren O. Spineanu-Matei,

generaladvokat: A. Biondi,

* Rättegångsspråk: grekiska.

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet enligt artikel 99 i domstolens rättegångsregler genom ett särskilt uppsatt beslut som är motiverat,

följande

Beslut

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av principen *ne bis in idem* i unionsrätten.

2 Begäran har framställts i ett brottmål där AB är åtalad för mordbrand.

Tillämpliga bestämmelser

3 Artikel 54 i konventionen om tillämpning av Schengenavtalet av den 14 juni 1985 mellan regeringarna i Beneluxstaterna, Förbundsrepubliken Tyskland och Franska republiken om gradvis avskaffande av kontroller vid de gemensamma gränserna (EGT L 239, 2000, s. 19), som undertecknades i Schengen den 19 juni 1990 och trädde i kraft den 26 mars 1995 (nedan kallad tillämpningskonventionen), har följande lydelse:

”En person beträffande vilken fråga om ansvar prövats genom lagakraftägande dom hos en avtalsslutande part, får inte åtalas för samma gärning av en annan part, under förutsättning att, vid fällande dom, straffet avtjänats eller är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagarna hos den part hos vilken avkunnandet ägt rum.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

4 Den 15 december 2018 tände AB, som är bosatt i Wien (Österrike), avsiktligt eld på en båt i marinan i Glyfada (Grekland). Branden förstörde båten och skadade två andra båtar.

5 Straffrättsliga förfaranden avseende dessa gärningar inleddes mot AB såväl i Grekland som i Österrike.

6 Efter att ha prövat målet i sak meddelade Landesgericht Wiener Neustadt (Regionala domstolen i Wiener Neustadt, Österrike) den 18 februari 2020 en dom (nedan kallad domen av den 18 februari 2020), i vilken den slog fast att AB hade begått de gärningar som lagts henne till last och att dessa gärningar, om den tilltalade inte hade ansetts vara otillräknelig i straffrättsligt hänseende, hade uppfyllt rekvisiten för brottet mordbrand enligt artikel 169.1 i den österrikiska strafflagen och medfört ett fängelsestraff på över ett år. Nämnda domstol slog emellertid fast att den tilltalade var otillräknelig, eftersom hon hade agerat under påverkan av en akut psykos till följd av schizofreni.

7 Nämnda domstol konstaterade även att det fanns en risk att AB, på grund av sitt psykiska tillstånd, kunde begå andra brott. Den förordnade därför om intagning på en institution för gärningspersoner som lider av psykiatriska sjukdomar.

8 Samma domstol meddelade emellertid denna dom villkorligt, med en prövotid på fem år. Enligt den villkorliga domen är AB skyldig dels att genomgå läkemedelsbehandling som ska kontrolleras regelbundet, minst en gång i månaden, samt en kontinuerlig psykoterapeutisk behandling, dels att ta emot psykiatrisk vård var fjärde vecka vid en rättspsykiatrisk vårdinrättning. AB uppfyllde dessa villkor i vart fall till och med den 6 december 2022.

9 Efter det att den österrikiska åklagarmyndigheten och AB avstått från att använda de rättsmedel som stod dem till buds vann domen av den 18 februari 2020 laga kraft.

10 Vid Protodikeio Peiraios (Trimeles Plimmeleiodikeio Peiraios) (Domstolen i Pireus (brottmålsdomstol med tre domare i Pireus), Grekland), som är den hänskjutande domstolen, yrkade AB, genom sin advokat, att det straffrättsliga förfarandet mot henne i Grekland skulle upphöra. Hon har i första hand framställt en invändning om rättskraft. Domen av den 18 februari 2020, som avser samma gärningar som dem som är aktuella i det nationella målet, utgör nämligen, enligt den tilltalade, en fällande dom på vilken artikel 54 i tillämpningskonventionen och artikel 50 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad stadgan) är tillämpliga. I andra hand har den tilltalade gjort gällande att hon i straffrättsligt hänseende är otillräknelig vad gäller de gärningar som lagts henne till last.

11 Åklagaren har, med stöd av målsägandena, det vill säga ägarna till de berörda båtarna, gjort gällande att denna dom inte är en fällande dom, eftersom Landesgericht Wiener Neustadt (Regionala domstolen i Wiener Neustadt) slog fast att AB saknade omdöme vid tidpunkten för de faktiska omständigheterna och följaktligen beslutade om en vårdåtgärd.

12 Den hänskjutande domstolen har påpekat att nämnda dom dessutom är villkorlig. Mot bakgrund av samtliga dessa omständigheter vill den hänskjutande domstolen få klarhet i hur principen *ne bis in idem*, såsom den stadfästs i artikel 50 i stadgan, ska tolkas.

13 Mot denna bakgrund beslutade Protodikeio Peiraios (Trimeles Plimmeleiodikeio Peiraios) (Domstolen i Pireus (brottmålsdomstol med tre domare i Pireus)) att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till domstolen:

1) Är principen *ne bis in idem* även tillämplig på en lagakraftvunnen eller oåterkallelig dom från en brottmålsdomstol i en annan medlemsstat i unionen, som meddelats till följd av åtal för samma gärningar, i vilken denna domstol, efter att ha prövat omständigheterna i målet och för att den konstaterar att den tilltalade är otillräknelig i straffrättsligt hänseende, visserligen erkänner att den tilltalade har begått den gärning åtalet avser, men beslutar om en vårdåtgärd för personen – nämligen intagning vid en inrättning för psykiskt sjuka gärningspersoner – som innebär att den tilltalade frihetsberövas mot sin vilja? Med andra ord, utgör den utdömda vårdåtgärden ett ”straff” och ska domen i ett sådant fall betraktas som en ”fällande dom”?

2) Har det någon betydelse för svaret på den föregående frågan om vårdåtgärden i ovannämnda dom utdöms villkorligt och den tilltalade följer gällande villkor?

Prövning av tolkningsfrågorna

14 Av artikel 99 i domstolens rättegångsregler följer att om svaret på en fråga i en begäran om förhandsavgörande klart kan utläsas av rättspraxis eller inte lämnar utrymme för rimligt tvivel, får domstolen, på förslag av referenten och efter att ha hört generaladvokaten, när som helst avgöra målet genom ett särskilt uppsatt beslut som är motiverat.

15 Denna bestämmelse ska tillämpas i förevarande mål.

16 Det framgår av fast rättspraxis att det, enligt det förfarande för samarbete mellan nationella domstolar och EU-domstolen som införts genom artikel 267 FEUF, ankommer på EU-domstolen att ge den nationella domstolen ett användbart svar, som gör det möjligt för den domstolen att avgöra det mål som den ska pröva. I detta syfte kan EU-domstolen behöva omformulera de frågor som hänskjutits. Dessutom kan EU-domstolen behöva ta hänsyn till unionsbestämmelser som den nationella domstolen inte har hänvisat till i sin fråga. Domstolen får tillhandahålla den hänskjutande domstolen alla uppgifter om unionsrättens tolkning som kan vara användbara vid avgörandet av det nationella målet, oberoende av om det har hänvisats därtill i frågorna eller inte. Det ankommer därvid på EU-domstolen att utifrån samtliga uppgifter som den nationella domstolen har lämnat, och i synnerhet utifrån skälen i beslutet om hänskjutande, avgöra vilka delar av unionsrätten som behöver tolkas med hänsyn till saken i målet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 4 oktober 2024, Confédération paysanne (Meloner och tomater från Västsahara), C-399/22, EU:C:2024:839, punkt 40 och där angiven rättspraxis).

17 I förevarande fall framgår det av begäran om förhandsavgörande att AB har fällts genom lagakraftägande dom i Österrike, en medlemsstat på vilken tillämpningskonventionen är tillämplig. Denna person åtalas för samma gärning av en annan medlemsstat på vilken tillämpningskonventionen är tillämplig. Den aktuella situationen omfattas således av tillämpningsområdet för artikel 54 i tillämpningskonventionen, enligt vilken ”[e]n person beträffande vilken fråga om ansvar prövats genom lagakraftägande dom hos en avtalsslutande part, [inte får] åtalas för samma gärning av en annan part, under förutsättning att, vid fällande dom, straffet avtjänats eller är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagarna hos den part hos vilken avkunnandet ägt rum”.

18 Det följer även av fast rättspraxis att artikel 54 ska tolkas mot bakgrund av artikel 50 i stadgan (se, för ett liknande resonemang, dom av den 12 oktober 2023, INTER CONSULTING, C-726/21, EU:C:2023:764, punkt 39 och där angiven rättspraxis).

19 Under dessa omständigheter ska den hänskjutande domstolen anses ha ställt sina frågor för att få klarhet i huruvida artikel 54 i tillämpningskonventionen, jämförd med artikel 50 i stadgan, ska tolkas så, att den utgör hinder för att en medlemsstat inleder ett straffrättsligt förfarande mot en person som är misstänkt för att ha begått ett brott, när en domstol i en annan medlemsstat, genom en lagakraftvunnen dom, har fastställt att denna person har begått samma gärningar som dem som ligger till grund för det straffrättsliga förfarandet, förklarat att nämnda person är otillräknelig i straffrättsligt hänseende på grund av psykiatriska besvär och förordnat om intagning av personen på en inrättning för psykiskt sjuka gärningspersoner, och denna intagning har förordnats i en villkorlig dom med en prövotid på fem år, vars villkor, det vill säga att en medicinsk behandling genomförs, iakttas.

20 För det första framgår det av artikel 54 i tillämpningskonventionen att denna artikel är tillämplig inte bara i det fall då en person har varit föremål för en fällande dom, utan mer allmänt i alla situationer där fråga om ansvar prövats genom lagakraftägande dom.

21 EU-domstolen har i detta hänseende redan slagit fast att artikel 54 i tillämpningskonventionen har till syfte att säkerställa att en person som har dömts och avtjänat sitt straff, eller i förekommande fall, frikänts genom lagakraftägande dom i en medlemsstat, kan förflytta sig inom Schengenområdet utan fruktan för att bli åtalad för samma gärning i en annan avtalsslutande stat (dom av den 14 september 2023, Volkswagen Group Italia och Volkswagen Aktiengesellschaft, C-27/22, EU:C:2023:663, punkt 81 och där angiven rättspraxis).

22 Enligt artikel 50 i stadgan får ingen heller lagföras eller straffas på nytt för en lagöverträdelse för vilken han eller hon redan har blivit frikänd eller dömd i unionen genom en lagakraftvunnen brottmålsdom i enlighet med lagen.

23 Av rättspraxis följer härvidlag att två villkor måste vara uppfyllda för att principen *ne bis in idem* ska kunna tillämpas, nämligen dels att det finns ett tidigare lagakraftvunnet avgörande (bis-villkoret), dels att det tidigare avgörandet och senare rättsliga åtgärder eller avgöranden avser samma gärning (idem-villkoret) (dom av den 25 januari 2024, Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Craiova, C-58/22, EU:C:2024:70, punkt 47 och där angiven rättspraxis).

24 Idem-villkoret är uppfyllt i förevarande fall, eftersom den hänskjutande domstolen har konstaterat att de gärningar som var föremål för domen av den 18 februari 2020 och de gärningar som är föremål för det nationella målet är desamma.

25 När det gäller bis-villkoret krävs det, för att ett domstolsavgörande ska kunna anses ha slutgiltigt avgjort de omständigheter som är föremål för ett andra förfarande, att avgörandet har vunnit laga kraft och att det har meddelats efter en bedömning i sak av målet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 29 juni 2016, Kossowski, C-486/14, EU:C:2016:483, punkt 42 och där angiven rättspraxis, och dom av den 14 september 2023, Volkswagen Group Italia och Volkswagen Aktiengesellschaft, C-27/22, EU:C:2023:663, punkt 58 och där angiven rättspraxis).

26 Så är fallet i det nu aktuella målet. Det framgår nämligen av begäran om förhandsavgörande att AB var föremål för ett straffrättsligt förfarande i Österrike som ledde till domen av den 18 februari 2020, som vunnit laga kraft. Den hänskjutande domstolen har angett att denna dom meddelades efter en prövning av målet i sak och innehåller dels en fastställelse av att den tilltalade har begått gärningar som, om hon inte hade ansetts otillräknelig, skulle ha uppfyllt rekvisiten för brottet mordbrand, dels en bedömning av den tilltalades straffrättsliga ansvar.

27 För det andra saknas det under omständigheterna i förevarande mål anledning att fastställa huruvida en dom om intagning av en person på en inrättning för psykiskt sjuka gärningspersoner, som meddelats villkorligt, utgör en ”fällande dom” som är förenad med ett ”straff” i den mening som avses i artikel 54 i tillämpningskonventionen.

28 Domstolen har nämligen redan slagit fast att det endast är vid fällande dom som det i denna artikel krävs att straffet har verkställts eller är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagstiftningen i den avtalsslutande stat där domen meddelats (nedan kallat verkställighetsvillkoret). Den omständigheten att ”straff” anges i artikel 54 i tillämpningskonventionen kan således inte tolkas på så sätt att den innebär att ytterligare ett

villkor för att nämnda artikel ska kunna tillämpas, utöver vid fällande dom, har uppställts (se, för ett liknande resonemang, dom av den 29 juni 2016, Kossowski, C-486/14, EU:C:2016:483, punkterna 40 och 41).

29 I förevarande fall är det uppenbart att om domen av den 18 februari 2020 innehåller en ”fällande dom” i förhållande till AB med ett ”straff” i den mening som avses i artikel 54 i tillämpningskonventionen, är verkställighetsvillkoret uppfyllt. Domstolen har nämligen slagit fast att en villkorlig påföljd utgör ett ”straff” i den mening som avses i nämnda artikel 54. Det nämnda straffet ska anses vara ”under verkställighet” så snart den fällande domen verkställs samt under prövotiden. När prövotiden är över ska straffet anses ha ”avtjänats” i den mening som avses i samma bestämmelse (se, för ett liknande resonemang, dom av den 18 juli 2007, Kretzinger, C-288/05, EU:C:2007:441, punkt 42).

30 Enligt vad den hänskjutande domstolen har angett har de villkor för villkorlig frigivning som är i fråga i målet vid den nationella domstolen, det vill säga en medicinsk behandling, följts åtminstone fram till den 6 december 2022. Det framgår vidare inte av begäran om förhandsavgörande att AB därefter skulle ha åsidosatt dessa villkor, eller att hon inte skulle ha varit intagen på en inrättning för psykiskt sjuka gärningspersoner till följd av ett sådant åsidosättande.

31 Även om det antas att domen av den 18 februari 2020 innehåller en ”fällande dom” med ett ”straff”, i den mening som avses i artikel 54 i tillämpningskonventionen, skulle ett sådant ”straff” ha ”avtjänats”, i den mening som avses i denna artikel, för det fall prövotiden hade avslutats utan att villkoren för villkorlig frigivning hade åsidosatts, eller vara ”under verkställighet”, i den mening som avses i nämnda artikel, för det fall AB skulle ha varit intagen på en inrättning för psykiskt sjuka gärningspersoner till följd av en sådan överträdelse.

32 För att ge den hänskjutande domstolen ett fullständigt svar ska det tilläggas att en begränsning av principen *ne bis in idem*, som slås fast i artikel 50 i stadgan, kan motiveras med stöd av artikel 52.1 i stadgan (dom av den 14 september 2023, Volkswagen Group Italia och Volkswagen Aktiengesellschaft, C-27/22, EU:C:2023:663, punkt 87 och där angiven rättspraxis).

33 Såsom angetts i punkt 17 i förevarande beslut omfattas dock situationen i det nationella målet av tillämpningsområdet för artikel 54 i tillämpningskonventionen. I denna artikel föreskrivs inte några andra begränsningar av principen *ne bis in idem* än det verkställighetsvillkor som föreskrivs vid fällande dom och som domstolen har funnit vara förenligt med artikel 50 i stadgan (se, för ett liknande resonemang, dom av den 27 maj 2014, Spasic, C-129/14, PPU, EU:C:2014:586, punkterna 55 och 74). Artikel 52 i stadgan är således inte relevant i förevarande fall.

34 Mot bakgrund av det ovan anförda ska de ställda frågorna besvaras så, att artikel 54 i tillämpningskonventionen, jämförd med artikel 50 i stadgan, ska tolkas så, att den utgör hinder för att en medlemsstat inleder ett straffrättsligt förfarande mot en person som är misstänkt för att ha begått ett brott, när en domstol i en annan medlemsstat, genom en lagakraftvunnen dom, har fastställt att denna person har begått samma gärningar som dem som ligger till grund för det straffrättsliga förfarandet, har förklarat att nämnda person är otillräknelig i straffrättsligt hänseende på grund av psykiatriska besvär och har förordnat om intagning av personen på en inrättning för psykiskt sjuka gärningspersoner, och denna intagning har förordnats i en villkorlig dom med en prövotid på fem år, vars villkor, det vill säga att en medicinsk behandling genomförs, iakttas.

Rättegångskostnader

35 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (åttonde avdelningen) följande:

Artikel 54 i konventionen om tillämpning av Schengenavtalet av den 14 juni 1985 mellan regeringarna i Beneluxstaterna, Förbundsrepubliken Tyskland och Franska republiken om gradvis avskaffande av kontroller vid de gemensamma gränserna, som undertecknades i Schengen den 19 juni 1990 och trädde i kraft den 26 mars 1995, jämförd med artikel 50 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna,

ska tolkas så,

att den utgör hinder för att en medlemsstat inleder ett straffrättsligt förfarande mot en person som är misstänkt för att ha begått ett brott, när en domstol i en annan medlemsstat, genom en lagakraftvunnen dom, har fastställt att denna person har begått samma gärningar som dem som ligger till grund för det straffrättsliga förfarandet, har förklarat att nämnda person är otillräknelig i straffrättsligt hänseende på grund av psykiatriska besvär och har förordnat om intagning av personen på en inrättning för psykiskt sjuka gärningspersoner, och denna intagning har förordnats i en villkorlig dom med en prövotid på fem år, vars villkor, det vill säga att en medicinsk behandling genomförs, iakttas.

Underskrifter